

Mirko Sajlović

University of East Sarajevo, Faculty of Orthodox Theology - Bosnia and Herzegovina

e-mail: sajlovicm@ikomline.net

ΤΟ ΤΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΟΡΑΜΑ ΤΟΥ ΦΩΤΕΙΝΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ ΚΑΤΑ ΤΙΣ ΠΗΓΕΣ

Περίληψη: Θέμα του άρθρου είναι το ζήτημα της ιστορικότητας του περίφημου οράματος του Μεγάλου Κωνσταντίνου, την παραμονή της μάχης της Μιλβίας γέφυρας (27 Οκτωβρίου 312): δηλαδή του φωτεινού σταυρού, που σχηματιζόταν με τα ελληνικά γράμματα Χ – Ρ και την επιγραφή «εν τούτω νίκα» (στα λατινικά : Hoc Signo Victor Eris). Δεδομένο είναι, ότι αυτή η ειδική εμφάνιση εμφανίζεται διαφορετικά στις πηγές. Έτσι και η απάντηση στα ερωτήματα: τί πραγματικά είδε ο Κωνσταντίνος, είχε ένα όραμα σε ένα όνειρο ή ήταν πραγματικότητα, ήταν αυτό το όραμα εντελώς φυσικό ή υπερφυσικό, παραμένει προκλητικά ανοιχτό. Σύμφωνα με τις πηγές, ο πραγματικός χαρακτήρας του οράματος δεν μπορεί να προσδιοριστεί πλήρως, έτσι ώστε το σύνολο των αφηγήσεων τους, από ιστορική άποψη, θα μπορούσε να απορριφθεί ως μη επαρκώς θεμελιωμένο. Ωστόσο, εκτός από τον καθορισμό της ιστορικότητας των γεγονότων, είναι απαραίτητη η δημιουργία μίας «επιχειρηματολογικής» σχέσης μεταξύ της «θεοσημείας» και της προσωπικής άποψης του Κωνσταντίνου και της εμπειρίας του.

Λέξεις κλειδιά: ο αυτοκράτορας Κωνσταντίνος, Ευσέβιος Καισαρείας, Λακτάντιος, Ναζάριος, Σωζόμενος, Ζώσιμος, Γελάσιος Καισαρείας, Φιλοσόργιος, το όραμα, η μάχη της Μιλβίας, ιστορικότητα.

Το θέμα της μεταστροφής του Κωνσταντίνου από την ειδωλολατρία στο χριστιανισμό εξακολουθεί ν' αποσχολεί τους ιστορικούς από τους καιρούς της βασιλείας του έως σήμερα. Στην ιστορική επιστήμη, το ζήτημα της μεταστροφής του Κωνσταντίνου άρχισε να τίθεται σε νέα βάση από την εποχή του Διαφωτισμού. Σύμφωνα με την τάση της εποχής του Διαφωτισμού και της νέας έννοιας της ιστορικής επιστήμης, από την ιστορία εκδιώχθηκαν όλα τα στοιχεία του υπερφυσικού ή της παρουσίας του Θεού. Τότε επανεξετάστηκαν και οι ιστορικές πηγές που αφορούν την προσωπικότητα του αυτοκράτορα Κωνσταντίνου του Μεγάλου και της εποχής του. Μια νέα προσέγγιση των ιστορικών πηγών έδωσε και τη νέα ερμηνεία του προσώπου του βασιλιά. Με τον τρόπο αυτό, οι ιστορικοί του Διαφωτισμού και οι διάδοχοί τους, έχουν θεσπίσει νέα θεωρία περι του αυτοκράτορα Κωνσταντίνου. Σύμφωνα με αυτούς, ο Κωνσταντίνος δεν ασπάστηκε αληθινά τον χριστιανισμό. Δεν ήταν ενθουσιασμένος με τη χριστιανική πίστη, αλλά με τις χριστιανικές καθολικές ιδέες που ανταποκρίνονταν στην πολιτική του σκέψη. Ως εκ τούτου, εάν ο αυτοκράτορας και μεταστράφηκε στο Χριστιανισμό, το έκανε για πολιτικούς λόγους.

Εκκινώντας από τετοιές τάσεις δημιουργίας μιας νέας ιστορικής θεωρίας περι του αυτοκράτορα Κωνσταντίνου, οι ιστορικοί του Διαφωτισμού ήταν πολύ σκεπτικοί απέναντι στους χριστιανούς συγγραφείς, τον Λακτάντιο και τον Ευσέβιο Καισαρείας, οι οποίοι κατα την γνώμη τους „εργάζονται για το χριστιανικό παράγμα“¹. Όλες οι μαρτυρίες του Λακταντίου και

1 Percival, 2008.

του Ευσέβιου για τα γεγονότα τα οποία συνέβησαν στην Μιλβική γέφυρα είχαν αναθεωρηθεί διεξοδικά σύμφωνα με τα κριτήρια των «φωτιστών» (ορθολογιστών) και της ιστορικής σχολής τους. Έτσι, σύμφωνα με τις αρχές της ιστορικής σχολής, το φαινόμενο του φωτινού σταύρου στον ουρανό προσπαθήσαν να το εξηγήσουν ορθολογιστικά με διάφορους τρόπους. Κάποιοι² ερμήνευσαν το όραμα σε ένα ηλιακό πλαίσιο, ως ένα ηλιακό φαινόμενο φωτοστεφάνου ή ως ένα τυχαίο σχηματισμό νεφών, ως «παραήλιο», ή «άλω» του φεγγαριού, ή ως θέση αστεριών (μέσα στο καταμεσίμερο), ή ως φωτεινούς δακτυλίους του ήλιου κ.ο.κ.

Η τάση, λοιπόν, των ιστορικών του Διαφωτισμού, καθώς και των μετέπειτα ιστορικών ορθολογιστών, είναι, με κάθε τρόπο, να σβήσουν την παρουσία του Θεού από την ιστορία και να επαναξιολογήσουν τις χριστιανικές ιστορικές πηγές σχετικά με τον ιερό αυτοκράτορα Κωνσταντίνο και τον ίδιο να τον παρουσιάσουν στα πλαίσια της δικής τους ιστορίας. Με αυτόν τον τρόπο, «εν γνώσει» τους αγνοήσαν κάποιες σαφείς ιστορικές αφηγήσεις που δεν επρόκειτο να στηρίζουν τις ιστορικές θέσεις τους.³ Ωστόσο, παρά τη μεροληπτική προκατάληψη, η δική τους παρουσίαση της προσωπικότητας του αγίου αυτοκράτορα Κωνσταντίνου είναι η κυρίαρχη στα σύγχρονα ιστορικά εγχειρίδια. Είναι επομένως πρόθεση μας, για άλλη μια φορά, να παρουσιάσουμε τις ιστορικές πηγές που μας αναφέρουν για τα θαυμαστά σημάδια στον ουρανό που είδε ο Κωνσταντίνος και ο στρατός του, προκειμένου να προσδιοριστεί ο βαθμός της ιστορικότητας τους.

Την περιγραφή αυτού του πιο σημαντικού μεταμφωτικού γεγονότος όχι μόνο της ζωής του Κωνσταντίνου, αλλά και της όλης αυτοκρατορίας, μας παρέχουν δύο συγχρόνοι του Κωνσταντίνου – ο Λακτάντιος και ο Ευσέβιος Καισαρίας. Στις περιγραφές τους περί του οράματος του αυτοκράτορα, υπάρχουν κάποιες διαφορές. Ο Λακτάντιος ήταν πιο κοντινός στα γεγονότα, και η αφήγηση του είναι η παλαιότερη. Το έργο του «*Περί των θανάτων των διωκτών*», και σ' αυτό η έκθεση περί της μάχης της Μιλβικής (Οκτώβριος 27 – 28, 312.), γράφτηκε μεταξύ του τέλους του 313⁴ και του έτος 318⁵. Για τη εξέλιξη της μάχης και για τα γεγονότα που προηγήθηκαν, ο Λακτάντιος αναφέρει τα εξής: ο Κωνσταντίνος σταμάτησε απέναντι από το γέφυρα της Μιλβίας. Πλησίαζε η 27 Οκτωβρίου. Ο Κωνσταντίνος προειδοποιήθηκε (*commonitus est*) σέ ένα όνειρο (*in quiete*) νά χαράζει το ουράνιο σημείο του Θεού (*caeleste signum Dei*) πάνω στις ασπίδες των στρατιωτών του ώστε να ενθαρρυνθούν για την μάχη. Αυτός και έπραξε όπως του αποκαλύφθηκε: έβαλε στις ασπίδες το μονόγραμμα του Χριστού - λατινικό γράμμα X με κυρτή την μία κορυφή - και οπλισμένος με αυτό το σημάδι προσχώρησε στην συμπλοκή. Πραγματοποιήθηκε μια μάχη εναντίον του Μαξεντίου στην οποία ο Κωνσταντίνος βγήκε νικητής.⁶ Στη διήγηση του Λακτάντιου δεν υπάρχει ούτε λέξη για το σημάδι του ήλιου, και την εντολή να θέσει το μονόγραμμα στις ασπίδες την έλαβε σε όνειρο. Στην περίπτωση που θα αναφέρονταν μόνο ο Λακτάντιος για αυτό το γεγονός, δεν θα υπήρχε κανένα πρόβλημα. Η αφήγηση του είναι σαφής, έχει μια ακολουθία, χωρίς αντιφάσεις.

Χρονολογικά, την επόμενη γραπτή απόδειξη περί της μεταστροφής του Κωνσταντίνου και της μάχης της Μιλβίας γέφυρας, βρίσκουμε στον επίσκοπο Καισαρείας Ευσέβιο, φίλου του Κωνσταντίνου. Το ίδιο γεγονός αυτός το περιέγραψε δύο φορές – την

2 Girardet 2010, 36; Weiss 1993, 149-150; Weiss 2003, 237-259; Demandt 2007, 72; Franchi (2013), 64-69.

3 Алфелди 2002, 39-47; Живковић 2002, 162-183.

4 Болотов 2010, 14.

5 Jedin 1972, 441.

6 Lactantius, XLIV, 5. „*Commonitus est in quiete Constantinus, ut caeleste signum dei notaret in scutis atque ita proelium committeret. Facit, ut iussus est, et transversa X littera I summo capite circumflexo Christum in scutis notat. Quo signo armatus exercitus capit ferrum.*“

πρώτη φορά στο ένατο βιβλίο της «*Εκκλησιαστικής ιστορίας*»⁷ που γράφτηκε μεταξύ του 313 και 323 έτους, και τη δεύτερη φορά στο έργο του „*Εἰς Βίον μακαρίου Κωνσταντίνου του Βασιλέως*»⁸, πού έγραψε μεταξύ του 337 και του 340 έτους.⁹ Στην πρώτη δική του εργασία αναφέρετε μόνο σε μια συνοπτική έκθεση των γεγονότων κοντά στην γέφυρα της Μιλβίας, πιθανώς επειδή δεν είχε πληροφορίες από πρώτο χέρι. Αργότερα, όταν έγινε προσωπικός φίλος του Κωνσταντίνου είναι καλύτερα ενημερωμένος σχετικά με το όραμα του αυτοκράτορα. Έτσι, στην «*Εκκλησιαστική ιστορία*», ο Ευσεβίος δεν κάνει καμία αναφορά στο θεϊκό σημάδι στον ουρανό, αλλά λέει μόνο ότι ο Κωνσταντίνος προσευχήθηκε στο ουράνιο Θεό και στον Λόγο του, τον Ιησού Χριστό.¹⁰

Εικοσιπέντε χρόνια αργότερα απο την μάχη της Μιλβίας, δηλαδή με κάποια χρονική απόσταση, ο Ευσεβίος περιγράφει με ιδιαίτερη έμφαση το γεγονός, ως αληθινό όραμα, το οποίο εμφανίστηκε στο μεσημεριώτικο ουρανό και το είδαν και οι στρατιώτες. Ο ίδιος λέει τα εξής: „*Εκάλει λοιπόν τον θεόν με προσευχάς, παρακαλών και ίκετευεν να του φανερωθή ποίος είναι και να εκτείνη την δεξιάν χείρα του προς βοήθειαν εις την παρούσαν κατάστασιν. Καθώς τόσον θερμός προσήυχετο και ίκετευεν ο βασιλεύς, του παρουσιάσθη παραδοξοτάτη θεοσημία. Αν βέβαια έλεγε περί αυτής κάποιος άλλος, δέν θα ήτο εύκολον να το πιστευσωμεν, επειδή όμως ο ίδιος ο βασιλεύς εδήλωσε το πράγμα και το επεβεβαίωσε με όρκον προς ημάς οι οποίοι συντάσσομεν το παρόν σύγγραμμα έπειτα από πολύν χρόνον, όταν ηξιώθημεν της γνωριμίας και συναναστροφής του, ποίος θα αμφέβαλλεν ώστε να μη πιστεύση εις την διήγησιν; Και μάλιστα όταν ο μετέπειτα χρόνος έδωσε μαρτυριάν περί της αληθείας του: Είπεν ότι κατά τας μεσημβρινός ώρας, όταν η ημέρα ήρχιζεν ήδη να γέρνη, είδε με τους οφθαλμούς του εις τούς ουρανούς τρόπαιον στουρού επάνω από τον ήλιον συνιότημενον από φώς και ότι ήτο εις αυτο συνημμένη επιγραφή λέγουσα, «δια αυτού νίκα». Προσέθεσεν ότι επί τω θεάματι τον συνέιχε θάμβος και αυτον και όλον το στράτευμα¹¹, το οποίον ηκολούθει αυτόν εις την εκστρατείαν και έγινε θεωρόν του θαύματος.¹²“¹³ Μετά, μάλιστα, ο Ευσεβίος συνεχίζει την αφήγησή του*

7 Ευσεβίου, *Εκκλησιαστική ιστορία*, IX, 9, 2-3 „πρότερός γε μιν ο και τιμή και τάξει της βασιλείας πρώτος Κωνσταντίνος των επι Ρώμης κατατυραννουμένων φειδώ λαβών, θεόν τον ουράνιον τον τε τούτου λόγον, αυτον δη τον πάντων σωτήρα Ιησούν Χριστόν, σύμμαχον δι' ευχών επικαλεσάμενος, πρόεισιν πανστρατιά, Ρωμαίοις τα της εκ προγόνων ελευθερίας προμινόμενος. Μαζεντίου δήτη μάλλον ταις κατα γοητείαν μηχαναίς η τιη των υπηκόων επιθαρσύντος ευνοία, προελθείν γε μιν ουδ' όσον πυλών του άσπεος επιτολμώντος, οπλιτών δ' ανηρίθμωι πλήθει και στρατοπέδων λόχοις μυρίοις πάντα τόπον και χώραν και πόλιν, όση τις εν κύκλωι της Ρωμαίων και Ιταλίας απάσης υπ' αυτώ δεδούλωτο, φραζαμένου, ο της εκ θεού συμμαχίας ανημιένος βασιλεύς επιών πρώτη και δευτέρα και τρίτη του τυράννου παρατάξει εν μάλα τε πάσας ελών, πρόεισιν επι πλείστον όσον της Ιταλίας ήδη τε αυτής Ρώμης άχιστα ην“

8 Ευσεβίου, *Εἰς τον Βίον*, I, 27-30.

9 Βολοτοβ 2010, 15; Jedin 1972, 441.

10 Ευσεβίου, *Εκκλησιαστική ιστορία*, IX, 9, 2. «...θεόν τον ουράνιον τον τε τούτου λόγον, αυτόν δη τον πάντων σωτήρα Ιησούν Χριστόν, σύμμαχον δι' ευχών επικαλεσάμενος...»

11 „και το στρατιωτικόν άπαν“ (στα νέα ελληνικά - „και όλον το στράτευμα“) – όλοι οι στρατιώτες. Ο Ευσεβίος εδώ, σα' να θέλει να εκφραστεί με πιο ακριβείς όρους. Δεν χρησιμοποιεί τη λέξη «τα στρατία» ή «τα στρατεύματα», η οποία θα σήμαινε συνολικό στρατό, αλλά τη λέξη «το στράτευμα» υπό την οποία εννοεί το στρατό γύρω απο το αυτοκράτορα, δηλαδή τους αξιωματικούς του. Προβλ., Βολοτοβ 2010, 17. Εδώ ο Σωκράτης Σχολαστικός συμπληρώνει τον Ευσεβίο λέγοντας: „Τούτο φανέν το σημείον τον βασιλέα εξέπληττεν αυτός τε τοίς οικείοις σχεδόν απιστών οφθαλμοίς, ηρώτα και τους παρόντας, ει και αυτοί της αυτής απολαούσιν όψεως. Των δέ συμφωνησάντων, ανεργρόννυτο μεν ο βασιλεύς επί τη θεία και θαυμασή φαντασία.“ Σωκράτης Σχολαστικός, I, 1,2.

12 Το θαύμα αυτό βεβαιώθηκε και από το στρατό που αμέσως έκανε ένα σύμβολο του Τιμίου Σταυρού, το οποίο απο τότε και εξής έχει ο βυζαντινός στρατός. Προβλ., Ευσεβίου, *Εἰς τον Βίον Κωνσταντίνου*, 216, υποσημείωση αριθ. 24.

13 Ευσεβίου, *Εἰς τον Βίον*, 28-29.

λέγοντας, ότι το άλλο βράδυ, στη συνέχεια του θείου οράματος, εμφανίστηκε ο Χριστός στον Κωνσταντίνο και τον πρόσταξε να βάλει το σταυροειδές σύμπλεγμα ως έμβλημα στις ασπίδες των λεγεόνων του. Έτσι, στις μαρτυρίες των δύο κυριότερων αφηγητών, συγχρόνων του αυτοκράτορα και στενών συνεργατών, υπάρχουν ορισμένες διαφορές. Ο Ευσέβιος Καισαρείας, αναφέρει πως ο Μέγας Κωνσταντίνος είδε τα θεοσημία μέρα μεσημέρι και αυτός και ο στρατός του. Το επιβεβαίωσε δε ενόρκως ο ίδιος ο Κωνσταντίνος στον Ευσέβιο.¹⁴ Ο Λακτάντιος αναφέρει «μόνο» πως ο Κωνσταντίνος τα είδε στον ύπνο του.¹⁵

Εκτός από τους Χριστιανούς συγγραφείς από την εποχή του Κωνσταντίνου για το παράξενο φωτεινό σημείο στον ουρανό γράψανε και οι ειδωλολάτρες συγγραφείς. Αυτοί μιλούν για το ίδιο γεγονός, αλλά με το διαφορετικό τρόπο και με διαφορετική ορολογία. Ο Ναζάριος, ένας ομιλητής σύγχρονος του Κωνσταντίνου, σέ ομιλία του (το φθινόπωρο του 313.) προς τιμήν του αυτοκράτορα Κωνσταντίνου, πού δέν ήταν παρών, κάνει λόγο για ορισμένο απροσδιόριστο οιαών, πού γέμισε τους στρατιώτες του Κωνσταντίνου μέ φόβο και ανησυχία, αλλά και τους ενθάρρυνε στόν αγώνα: „*Ποιος Θεός, ποιά θεία παρουσία ενθάρρυνε εσένα, ώστε όταν όλοι οι σύντροφοι σου στα όπλα και οι διοικητές όχι μονάχα μυστικές ανησυχίες, άλλ' ανοιχτούς φόβους είχαν του οιαών, ακόμα ενάντια στις συμβουλές των ανθρώπων, ενάντια στις προειδοποιήσεις των ιερέων, εσύ έπραξες σύμφωνα μέ την αντίληψη σου, ώστε νά έρθει η ώρα της παράδοσης;*“¹⁶. Είναι αξιοσημείωτο ότι ο Ναζάριος στην ομιλία του δεν αναφέρει συγκεκριμένα το όνομα του Θεού, αλλά μόνο λέει ότι το θεϊόν έχει δώσει στον Κωνσταντίνο άμεσες οδηγίες (*divina praecepta*)¹⁷ για το πώς να νικήσει στη μάχη. Την ίδια ορολογία και το τρόπο διηγήσεως χρησιμοποιεί και ο ποιητής Οπτατιανός (σύγχρονος του Κωνσταντίνου) σέ πανηγυρικό του λόγο προς τιμήν του Μ. Κωνσταντίνου το 326 στα Vicenalia. Αυτός ονομάζει το όραμα του Σταυρού *caeleste signum* «ουράνιο σημείο»¹⁸.

Ακόμη και στην θριαμβική αψίδα που οι κάτοικοι της Ρώμης έστησαν το 315 σε ανάμνηση τις νίκης του Κωνσταντίνου κατά του Μαξέντιου, χαράχτηκε ότι η νίκη ήταν καρπός θεϊάς εμπνεύσεως. Η αναμνηστική επιγραφή στην αψίδα δεν αναφέρει το όνομα του Θεού αλλά μόνο “*Instinctu Divinitatis et magnitudine mentis*” (Με θεία παρώθηση και τη μεγάλη φρόνηση του).¹⁹ Πιο συγκεκριμένη γλώσσα και χριστιανική έννοια, έχει το άγαλμα που έχει στηθεί από τον Κωνσταντίνο λίγο μετά την είσοδό του στη Ρώμη. Σε σχέση με το άγαλμα του Κωνσταντίνου, ο Ευσέβιος μας πληροφορεί τα εξής: „*Εκείνος δέ, καθώς κατείχε έμφυτη την ευσέβεια στο Θεό, χωρίς να επηρεάζεται καν από τις ζητωκραυγές, μήτε να ζιπάζεται από τους επαίνους, γιατί είχε εξαιρετική συναίσθηση ότι ο Θεός τον βοήθησε, διατάζει να ανατεθεί το τρόπαιο του σωτήριου πάθους (τό Λάβαρο μέ το Σταυρό) στο άγαλμα του, και μάλιστα να το κρατεί στο δεξιό του χέρι και να το στήσουν στον τόπο των δημοσιεύσεων της Ρώμης, και αφού το έστησαν, εντέλλεται να εγχαραχθεί τούτη η επιγραφή στη Ρωμαϊκή γλώσσα: «Με τούτο το σωτηριώδες σημείο, με το αληθινό σύμβολο της ανδρείας αφού έσωσα την πόλη σας από το ζυγό του τυράννου, την απελευθέρωσα, και ακόμη τον δήμο των Ρωμαίων ελευθερώνοντας, με την αρχαία αίγλη και λαμπρότητα αποκατέστησα.»*²⁰ Ο συμβολισμός του αγάλματος, χωρίς αμφιβολία, με τον τρόπο του, μας βεβαιώνει πως ο Κωνσταντίνος είδε τα πράγματα πρίν και μετά την μάχη της Μιλβικίας. Επίσης, τα νομίσματα του Μέγα

14 Ibid, I, 28.

15 Lactantius, XLIV, 5.

16 XII Panegyrici Latini, 9, 2, 4-5; 9, 3, 3.

17 Ibid, 9, 4, 4.

18 Panegyrici Latini 6 (326).

19 Lenski 2008, 226-228.

20 Ευσεβίου, *Εκκλησιαστική ιστορία*, IX, 11; Βλ. Мирковић 1961, 62. „*Hoc solutari signo quod verae virtutis argumentum est, vestram urbem tyranicae dominationis iugo liberatum servavi: Senatui populoque Romano in libertatem asserto pristinum decus nobilitatis splendoremque restitui.*“

Κωνσταντίνου (από το 317) πάνω στο οποίο είναι χαραγμένο το μονόγραμμα του Χριστού και από άλλη όψη το Λάβαρο, επιβεβαιώνουν την διήγηση του Ευσεβίου για την χριστιανική διάθεση του Κωνσταντίνου αμέσως μετά την μάχη της Μηλβίας.²¹

Εκτός από αυτές τις πρωτογενείς ιστορικές πηγές του τέταρτου αιώνα, έχουμε και τις πηγές της δευτερογενούς τάξης, δηλαδή όσους μιλούν από φήμες. Εδώ ανήκουν η αφήγηση ιστοριών των δύο συγγραφέων του 4^{ου} αιώνα - του Ρουφίνου (345-410 μ.Χ.) και του αγίου Γρηγορίου του Ναζιανζηνού (329-390 μ.Χ.). Και ο ένας και ο άλλος αναφέρουν την εμφάνιση του Σταυρού.²² Επίσης, εδώ ανήκουν και οι εκκλησιαστικοί ιστορικοί - ο Σωζόμενος, ο Σωκράτης ο Σχολαστικός, ο Φιλοστόργιος καθώς και ο Γελάσιος Καισαρείας. Ο Σωζόμενος και ο Σωκράτης κυρίως, απλώς επαναλαμβάνουν την έκθεση του Ευσεβίου και του Λακταντίου. Ο Σωζόμενος (πέθανε το 433 μ.Χ.) αρχικά αναφέρει ότι ο Κωνσταντίνος είδε στ' όνειρο του το σημείο του Σταυρού (*όναρ είδε εν τω ουρανώ σελαγίζειν*) και έπειτα, ίσως από επιπρόσητο του Ευσεβίου, τον οποίο αναφέρει, μιλάει για την εμφάνιση στον ουρανό.²³ Ο Σωκράτης ο Σχολαστικός (380 - 439 μ.Χ.), αφού κάνει λόγο για το όραμα του Σταυρού, όπου επανέλαβε σχεδόν όλα όσα αναφέρονται από τον Ευσέβιο, φαίνεται ως να είχε την ανάγκη να επιβεβαιώσει την αλήθεια της ιστορικότητας του οράματος και προσθέτει τα εξής: „Αυτός τε (δηλαδή ο Κωνσταντίνος) τοίς οικείοις σχεδόν απιστών οφθαλμοίς, ηρώτα και τους παρόντας, ει και αυτοί της αυτής απολαύουσιν όψεως. Των δε συμφωνησάντων, ανερρώννυτο μεν ο βασιλεύς επι τη θεία και θαυμαστή φαντασία“²⁴. Και οι δύο - και ο Σωζόμενος και ο Σωκράτης, λένε ότι οι λέξεις «Τούτω Νίκα» ήσαν άγγελιοι. Όπως το αστέρι της Βηθλεέμ, κατά τον Ιερό Χρυσόστομο, ήταν υπερφυσές θαύμα, δηλαδή άκτιστη ενέργεια του Τριαδικού Θεού, το ίδιο και ο Σωζόμενος, το ερμηνεύει με το δικό του τρόπο.²⁵

Σέ ένα από τα διασωζόμενα «σπαράγματα» από την *Εκκλησιαστική ιστορία* του Φιλοστόργιου, πού αναφέρονται στο μαρτυρικό θάνατο του Αγίου Αρτεμίου και πού διασώζει ο Ιωάννης ο Μοναχός, τουτέστιν ο Άγιος Ιωάννης ο Δαμασκηνός, στο βιβλίο του «Μαρτύριον του Αγίου Αρτεμίου» (passio Sancti Artemii), ο Άγιος Αρτέμιος, συνδιαλεγόμενος λίγο πρό του μαρτυρίου του μέ το φονέα του, Ιουλιανό τον Παραβάτη, του δίνει την εξέξ απόκριση ως κατηγορία του κατά του Μεγάλου Κωνσταντίνου: „Απέκλινε δε (ο Κωνσταντίνος) προς τον Χριστόν, ουρανόθεν εκείνου καλέσαντος, ότε την προς τον Μαζέντιον δριμεϊάν τε και βαρυτάτην διηγωνίσαστο μάχην, δείξας αυτό το του σταυρού σημείον μισούσης ημέρας, υπέρ τον ήλιον ταις αυγαίς εξαστράπτων, και γράμμασιν αστροτύπως Ρωμαϊκοίς διασημηήνας αυτό την του πολέμου νίκην· ημείς τε γαρ αυτοί το σημείον θεασάμεθα τω πολέμω παρόντες, και τα γράμματα υπανέγνωμεν· άλλα και το στρατόπεδον άπαν τεθέατο, και πολλοί τούτου μάρτυρες έν τω σω στρατοπέδω τυχάνουσιν, ει γε άρα ερωτήσαι θελήσεις.“²⁶ Ο Φιλοστόργιος, πού γεννήθηκε το 368 μ.Χ., δηλαδή μόλις επτά χρόνια μετά το μαρτύριο του Αγίου Αρτεμίου, έχει αρυσθεί τις πληροφορίες του από ανθρώπους πού έζησαν τα παραπάνω γεγονότα και επομένως αυτές δέον νά θεωρούνται έγκυρες.²⁷

Ο Γελάσιος Κυζικηνός (β' μισό του 5^{ου} αιώνα μ.Χ.)²⁸ αναφέρει τα εξής για το όραμα: „Ούτω δι κεκριμένης της μάχης και της παρατάξεως ισορροπού ούσης, ουρανόθεν ο Θεός Κωνστατίνον οπλίζει, δείξας αυτό το σωτήριον του Σταύρου σύμβολον φωτειδώς έν ουρανό.“

21 Αλφελδι 2002, 43.

22 Καραστάθης 2012, 92-93.

23 Σωζόμενος, I, 3; Καραστάθης 2012, 69.

24 Σωκράτης Σχολαστικός, I, 1,2; Καραστάθης 2012, 67.

25 Μεταλληνού, 2007.

26 PG, vol. 96, 1293.

27 Καραστάθης 2012, 91-92.

28 Χρήστου 1987, 366-367.

*Γράμματα δε έμυσε της όψεως την δύναμιν, λέγοντα «τούτω νίκα». Τούτο το διήγημα τοις μεν απίστοις μύθος είναι δοκεί και πλάσμα, τοις δε ήμετέροις δόγμασι κεχαρισμένον. Τοις δε αληθή πιστεύειν συνειθισμένοις, εναργής του πράγματος η απόδειξις.*²⁹

Τέλος, ο Ζώσιμος (έδρασε περ. 490-510) γνώστης και αυτός περί του οράματος του Κωνσταντίνου γράφει για έναν αιώνιο πριν τη μάχη, από ειδωλολατρική βέβαια πλευρά που επιβεβαιώνει όμως έμμεσα την πιθανή γνησιότητα του οράματος: „Ο Μαξέντιος οδήγησε το στρατό του έξω από την πόλη και πέρασε από τη γέφυρα που ο ίδιος είχε κατασκευάσει, οπότε ένα άπειρο πλήθος από κουκουβάγιες κάλυψε το τείχος στο σημείο αυτό.”³⁰ Βεβαιώς, είναι κατανοητό γιατί ο Ζώσιμος, ως ένας παγανιστής ιστορικός, δεν μιλάει ξεκάθαρα περι του χριστιανικού συμβολισμού υπό του οποίου ο Κωνσταντίνος νίκησε τον εθνικό Μαξέντιο. Θα μπορούσε σε κάποιον να δημιουργηθεί η εντύπωση ότι αυτός και δεν ομιλεί μάλιστα ή δεν θέλει να μιλήσει για το φαινόμενο που εμφανίστηκε στον ουρανό, πριν την μάχη.

Ως εκ τούτου, με βάση των διηγήσεων των πηγών³¹, μπορεί να συναχθεί το συμπέρασμα ότι όλες οι πηγές μιλούν για το παράξενο φωτεινό σημείο στον ουρανό που εμφανίστηκε την παραμονή της μάχης στην Μιλβία. Οι χριστιανοί συγγραφείς του έδωσαν μια σαφή χριστιανική σύμβολική, ενώ οι ειδωλολάτρες μιλάνε περι αυτό με γενικευμένη γλώσσα - „Instinctu Divinitatis”³². Όμως, κανείς δεν αρνείται ότι το γεγονός πράγματι συνέβη, δηλαδή, την ιστορικότητα του. Εν πάση περίπτωση, το ουράνιο φαινόμενο (το όραμα) δεν ήταν «εφεύρημα» του Κωνσταντίνου ή υπολογιζόμενο πολιτικό κόλπο του³³. Το γεγονός, λοιπόν, συνέβη πραγματικά, και η εντύπωση που έκανε στους παρατηρητές ήταν καθαρά προσωπική. Σε κάθε άνθρωπος της ύστερης αρχαιότητας, σύμφωνα με τις θρησκευτικές, φιλοσοφικές ή πολιτικές πεποιθήσεις του, γίνεται αντιληπτό και αποδεκτό το όραμα με τον δικό του ίδιο τρόπο. Έτσι, ένα φαινόμενο στον ουρανό παρουσιάζεται στις πηγές με δύο τρόπους: ως το εθνικόν όραμα και ως το χριστιανικό όραμα. Έχοντας αυτό υπόψιν, η αφήγηση του Ευσεβίου στο «Βίο του Κωνσταντίνου» έχει ιδιαίτερη σημασία για εμάς. Αυτός όχι μόνο επιμένει στην αλήθεια του γεγονότος, την οποία ορκίστηκε ο ίδιος ο αυτοκράτορας, αλλά και μαρτυρεί την πίστη του αυτοκράτορα και τη συμπεριφορά του μετά την μάχη της Μιλβικίας. Αυτή η μαρτυρία του Ευσεβίου έχει μεγάλη αξία επειδή μεταδίδει τις επίσημες απόψεις του αυτοκρατορικού παλατιού, 25 χρόνια μετά από τη μάχη της Μιλβικίας. Η ακρίβεια της αφήγησης του Ευσεβίου επιβεβαιώνεται και με τις σαφείς εκδηλώσεις του Μέγα Κωνσταντίνου υπέρ του χριστιανισμού.³⁴

Όπως προείπαμε, όσον αφορά τα προβλήματα που σχετίζονται με το θέμα της μεταστροφής του αυτοκράτορα Κωνσταντίνου, για τους ιστορικούς, παραμένουν σε πολλά θέματα ανοιχτά ακόμα και σήμερα. Σε πρώτο πλάνο, θα μπορούσαμε να πούμε, ότι είναι η ιδεολογική προσέγγιση του ιστορικού προβλήματος επι του θέματος. Άς σημειώσουμε ότι οι ιστορικοί του Διαφωτισμού έχουν καθιερώσει τις αρχές της ορθολογιστικής ιστορικής σχολής που ισχύουν έως και σήμερα. Οι ίδιοι έχουν ήδη αναπτύξει τη δική τους αντίληψη περί του προσώπου δηλ. του βίου και του έργου του αυτοκράτορα Κωνσταντίνου και σύμφωνα με αυτούς, ο Κωνσταντίνος δεν υπήρξε ειλικρινής χριστιανός.³⁵ Σε αντίθεση με αυτή τη θέση, η Ορθόδοξη Εκκλησία τιμά τον αυτοκράτορα Κωνσταντίνο ως Άγιο και Ισαπόστολο. Είναι

29 PG, vol. 85, 1204.

30 Zosime, *Histoire Nouvelle*, II, 15,1; 16,1-4; II, 29, 1-4.

31 Το όραμα του Σταυρού αναφέρουν ακόμη και μεταγενέστεροι συγγραφείς όπως ο Ζωναράς (1042-1130 μ.Χ.) και ο Νικηφόρος Κάλλιστος (1250 -1330 μ.Χ.). Προβλ. Καραστάθης 2012, 95.

32 Сајловић 2011 а, 163.

33 Алфелди 2002, 43; Шмеман 2002, 154; Паланк 2002, 79-80.

34 Στεφανίδου 1990, 140-141; Jedin 1972, 442.

35 Burkhardt 2006, 342-395; Алфелди 2002, 39-40.

προφανές ότι εδώ έχουμε μια σύγκρουση ανάμεσα σε δύο ιστορικές λογικές ή σε δύο σχολές της ιστορίας – της ιστορίας της Εκκλησίας και της ορθολογιστικής ή άθεης ιστορικής σχολής. Στο όνομα της επιστημονικής αντικειμενικότητας, η ορθολογιστική ιστορική σχολή έλαβε και μια σαφή ιδεολογική θέση, απέναντι από την έννοια και το χριστιανικό όρο. Η ιστορικο-κριτική σκέψη απαιτεί εντελώς την «απομυθοποίηση» ιστορικού γεγονότος, που η χριστιανική ερμηνεία του ίδιου γεγονότος αντιπροσωπεύεται ως ένα μύθο. Φαίνεται ότι εδώ σαν να τίθεται τα παλιά ερευνητικά προβλήματα του Bultman κατά τον οποίον μεταξύ της του «Χριστού (Κωνσταντίνου) της πίστης» και της πραγματικής της του «ιστορικού Ιησού (Κωνσταντίνου)» υπάρχει μια τεράστια διαφορά. Σε αντίθεση με την ορθολογιστική ιστορική σχολή, η ιστορία της Εκκλησίας έχει την αρχή της και το τελικό της νοήμα στην παρουσία του Θεού στην ιστορία. Αυτή εντοπίζεται με τις Θεοφάνειες από τη δημιουργία του κόσμου και του ανθρώπου, με την ενανθρώπιση του Θεού Λόγου μέχρι και τη Δευτέρα Παρουσία του Χριστού.³⁶ Η Παλαιά και η Καινή Διαθήκη μας δείχνουν την προσωπική δράση του Θεού στην ιστορία. Η Παλαιά και η Καινή Διαθήκη μας υποδείχνουν την προσωπική δράση του Θεού στην ιστορία και στον κόσμο. Η πίστη και η διδασκαλία της Εκκλησίας του Χριστού βασίζεται στην Θεοφάνεια – στην «ιστορία της αποκάλυψης»³⁷, στο διάλογο μεταξύ του Θεού και του ανθρώπου, η οποία πραγματοποιείται στο πραγματικό ιστορικό πλαίσιο (στον ιστορικό και αληθινό χωροχρόνο).

Ο Κύριος Ιησούς Χριστός εξετέλεσε το έργο του για τη σωτηρία της ανθρωπότητας μέσα στην ιστορία, και το έργο Του συνεχίζεται δια μέσω της Εκκλησίας στους αιώνες.³⁸ Η αποδοχή της πραγματικότητας της ιστορίας, ως δεδομένος χώρος (χωροχρόνος) του πλαισίου της σωτηρίας, αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για τη δημιουργία μιας υγιούς (πραγματικής) πνευματικής πορείας της σωτηρίας. Οι χριστιανοί συνεπώς, δεν παραβλέπουν τα πραγματικά ιστορικά γεγονότα. Όμως, από όλα τα ιστορικά γεγονότα δίνουν προτεραιότητα στα γεγονότα των Θεοφανείων μέσα στην ιστορία. Αυτά τα γεγονότα, ως εκδήλωση της αναγγελίας της Βασιλείας των Ουρανών αποτελούν «τον ακρογωνιαίο λίθο» του συνόλου της χριστιανικής ιστορίας. Η πρώτη χριστιανική πραγματικότητα είναι η βασιλεία των Ουρανών και όχι η βασιλεία αυτού του κόσμου. Επομένως, και όλα τα άλλα γεγονότα είναι εφήμερα σε σχέση με τα γεγονότα των Θεοφανείων μέσα στην ιστορία και μόνο με αξιολόγηση και σύγκριση με αυτά μπορούν λάβουν την πραγματική τους αξία, ή την ερμηνεία.

Η χριστιανική πίστη στηρίζεται στην ιστορική προσωπικότητα του Ιησού από τη Ναζαρέτ. Όταν η Ορθοδοξία ισχυρίζεται ότι η χριστιανική πίστη είναι η αληθινή πίστη, τότε αυτή ισχυρίζεται ότι είναι μια πραγματική πίστη, με βάση τα ιστορικά γεγονότα που συνέβη στην πραγματικότητα. Ο χριστιανισμός στηρίζεται στην πραγματικότητα, όπου η πίστη και η ιστορία οδεύουν μαζί. Δεν μπορούμε να διαχωρίσουμε την εκκλησιαστική ιστορία από αυτό που πιστεύουμε. Η πίστη και η ιστορία του Κωνσταντίνου είναι και δική μας πίστη και ιστορία. Εκ τούτου, για τους χριστιανούς, ιδιαίτερα για τους Ορθοδόξους οι οποίοι τιμούν τον Κωνσταντίνο ως άγιο, σημαντικό είναι το γεγονός ότι το όραμα του Κωνσταντίνου έχει την ιστορική του θεμελίωση. Τό πώς πραγματικά εμφανίστηκαν τα ουράνια σημάδια είναι δύσκολο κανείς να το προσδιορίσει, και είναι λιγότερο σημαντικό από το πώς ο Κωνσταντίνος βίωσε την ίδια αυτή ιστορική προοπτική. Στα θεία σύμβολα ο Κωνσταντίνος αναγνώρισε τον χριστιανικό Θεό και με την προστασία Του εισέρχεται στη μάχη. Αργότερα, όταν ο αυτοκράτορας Κωνσταντίνος έχει αποδειχθεί ότι είναι Χριστιανός, και η Εκκλησία της Ανατολής θα ερμηνεύσει την θεοσημία ως την πρόσκληση του Κωνσταντίνου στην Εκκλησία. Το όραμα των θείων σημείων στον ουρανό, ήταν στην πραγματικότητα από τον Θεό άμεση

36 Сажловић 2011 б, 365- 379.

37 Cullmann 1980, 45.

38 Мајендорф 1985, 147.

έκκληση που απευθύνεται στον βασιλέα. Μια τέτοια σκέψη εκφράζεται και στο τροπάριο του Αγίου Κωνσταντίνου όπου λέγεται: «*Του Σταυρού σου τον τύπον εν ουρανών θεασάμενος, και ως ο Παύλος την κλήσιν ουκ έξ ανθρώπων δεζάμενος, ο εν βασιλεύσιν, Απόστολός σου Κύριε, ...*» Το όραμα του Κωνσταντίνου, βέβαια όχι χωρίς λόγο, συνδέεται με το όραμα του Αποστόλου Παύλου κοντά στη Δαμασκό. Δύο μεταστροφές: η πρώτη, του Ιουδαίου Σαύλου, του διωκτή των Χριστιανών, ο οποίος μεταστράφηκε σε χριστιανό απόστολο, σε ιεραπόστολο των εθνών, και η δεύτερη, του Ρωμαίου αυτοκράτορα Φλαβίου Βαλερίου Κωνσταντίνου, του υποστηρικτού του ηλιακού μονοθεϊσμού, ο οποίος μεταστράφηκε σε πρώτο χριστιανό αυτοκράτορα, είχαν τεράστια σημασία για τη διάδοση του Χριστιανισμού. Και οι δυο μεταστροφές προκαλούνται από την άμεση επέμβαση του Θεού στην ιστορία, δηλαδή, έλαβαν την κλήσιν «ουκ έξ ανθρώπων», αλλά απευθείας από το Θεό. Λαμβάνοντας υπόψη το μέγεθος του έργου του Κωνσταντίνου για το καλό της Εκκλησίας, η Εκκλησία του Χριστού τον τιμά ως Αγίο και Ισαποστόλο.

Βιβλιογραφία

Πηγαι

Ευσεβίου Καισαρίας, *Απαντα τα έργα*, τομ. 3, (Εκκλησιαστική ιστορία), Θεσσαλονίκη 1978: Πατερικά εκδόσεις «Γρηγόριος Παλαμάς».

Ευσεβίου Καισαρίας, *Απαντα τα έργα*, τομ. 4, (Είς τον Βίον), Θεσσαλονίκη 1982: Πατερικά εκδόσεις «Γρηγόριος Παλαμάς».

Zosime, *Histoire Nouvelle*, II, (ed., François Paschoud), Paris 1971 = <http://aphgcaen.free.fr/conferences/ym/moddocs.htm> 01.04.2015.

Лактанције, *О смрти прогонитеља* (Lactantius, *De mortibus persecutorum*), Београд: Висока школа – Академија Српске православне цркве 2011.

Migne, J.-P., *Patrologia cursus completus. Series graeca* (= PG), vol. 96, Paris 1891, (Ιωάννου Δαμασκηνού, *Sancti Artemii Passio*).

Migne, J.-P., *Patrologia cursus completus. Series graeca* (= PG), vol. 85, Paris 1857, (Γελάσιος Κυζικηνός, *Σύνταγμα των εν Νικαία κατά την Σύνοδον πραχθέντων*).

Nazarije, *XII Panegyrici Latini*, <http://www.archive.org/stream/xiipanegyricila02baehgoog#page/n3/mode/2up> 15.04.2015.

Σωζομένος, *Εκκλησιαστική ιστορία*, I, 3. <http://www.newadvent.org/fathers/26021.htm> 25.01.2015.

Σωκράτης Σχολαστικός, *Εκκλησιαστική Ιστορία*, I, 1,2 = [http://el.wikisource.org/wiki/Εκκλησιαστική_Ιστορία_\(Σωκράτη_Σχολαστικού\)/Βιβλίο_1](http://el.wikisource.org/wiki/Εκκλησιαστική_Ιστορία_(Σωκράτη_Σχολαστικού)/Βιβλίο_1) , 22.04.2015.

Βασικά έργα

Алфелди, Андреас (2002): „Ухваћен у таму сужеверја“ (στην συλογή των εργασιών: *Војсковођа, цар, светац*). Ниш: Просвета Ниш.

Болотов, Василије (2010): *Историја цркве у периоду васељенских сабора* (Црква и држава, црквено уређење). Краљево: Епархијски управни одбор Епархије жичке.

Burkhart, Jakob (2006): *Doba Konstantina Velikog*. Sremski Karlovci – Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića.

Weiss, Peter (1993): *Die Vision Constantins*, in Jochen Bleicken (ed.), *Colloquium aus Anlass des 80. Geburtstages von Alfred Heuss*, [Frankfurter Althistorische Studien 13], Kallmünz.

Weiss, Peter (2003): „The Vision of Constantine“, *Journal of Roman archaeology* 16 (2003), 237-259.

Girardet, Klaus Martin (2010): *Der Kaiser und sein Gott. Das Christentum im Denken und in der Religionspolitik Konstantin des Grossen*. Millenium-Studien Nr. 27, Berlin-New York.

Demandt, Alexander (2007): *Konstantin der Grosse*. Mainz am Rhein 2007: Philipp von Zabern Verlag.

Живковић, Ивица (2002): „Ухваћен у таму рационализма“ (στην συλλογή των εργασιών: *Војсковођа, цар, светац*). Ниш: Просвета Ниш.

Jedin, Hubert (1972): *Velika povijest Crkve* (tom I). Zagreb: Biblioteka centra za konciliska istraživanja, dokumentaciju i informacije Kršćanska sadašnjost.

Καραστάθης, Κώστας (2012): *Μέγας Κωνσταντίνος – κατηγορίες και αλήθεια*. Αθήνα: Εκδόσεις Αθως.

Cullmann, Oscar (1980): *Χριστός και χρόνος*. Αθήνα: Κέντρο Βιβλικών Μελετών Άρτος ζωής.

Lenski, Noel (2008): *Evoking the Pagan Past: Instinct divinitatis and Constantine's Capture of Rome*, [Jurnal of Late Antiquity, Volume 1, Number 2, (2008)] http://www.academia.edu/2489964/Evoking_the_Pagan_Past_Instinctu_Divinitatis_and_Constantines_Capture_of_Rome 20.02.2014.

Мајендорф, Јован (1985): *Бог у историји* (Теолошки погледи 1-3). Београд: „Православље“ – Новинско-издавачка установа Српске патријаршије.

Μεταλληνός, Γεώργιος (2007): *Κωνσταντίνος ο Μέγας και η ιστορική αλήθεια*, http://users.uoa.gr/~nektar/orthodoxy/tributes/gewrgios_metallhnos/constantine_and_historical_truth.htm 20.10.2015.

Мирковић, Лазар (1961): *Хеартологија*. Београд: Свети архијерејски синод Српске православне цркве.

Паланк, Ж. Р. (2002): „Поступно преобраћење“ (στην συλλογή των εργασιών: *Војсковођа, цар, светац*). Ниш: Просвета Ниш.

Percival, Jack (2008): *On the Question of Constantine's Conversion to Christianity*. Dickson College 2008.

<http://cliojournal.wikispaces.com/On+the+Question+of+Constantine's+Conversion+to+Christianity> 20.06.2015.

Сајловић, М. (2011 а): *Милански едикт у контексту реформи III и IV века*. Београд: Висока школа – Академија Српске православне цркве за уметност и конзервацију 2011.

Сајловић, М. (2011 б): *Поимање историје апостола Павла* (Српска теологија данас 2010). Београд: Институт за теолошка истраживања Православног богословског факултета 2011.

Στεφανίδου, Βασιλείου (1990): *Εκκλησιαστική ιστορία*. Αθήνα: εκδοτικός οίκος «Αστήρ».

Franchi, Roberta (2013): „Constantine and Helena in the ecclesiastical historians: between dreams and visions“ (στην συλλογή των εργασιών: *Свети цар Константин и хришћанство*, том I). Ниш: Центар за црквене студије.

Χρήστου, Παναγιώτης (1987): *Ελληνική πατρολογία*, (τομος Γ'). Θεσσαλονίκη: Πατριαρχικόν Ίδρυμα Πατερικών Μελετών.

Шмеман, Александр (2002): „Победа хришћанства“ (στην συλλογή των εργασιών: *Војсковођа, цар, светац*). Ниш: Просвета Ниш.

КОНСТАНТИНОВО ВИЂЕЊЕ СВЕТЛОСНОГ КРСТА ПО ИЗВОРИМА

У историјској науци, од 4. века па до данас, остаје отворено питање конверзије цара Константина. У вези са тим поставља се и питање историчности Константинове визије чудесних „знамења на небу“ и утисак који је то виђење оставило на њега. Историјски извори о овом догађају су двојаког карактера – хришћанског и паганског. Извори хришћанске провинијенције описују Константинову визију као божије чудо које тумаче у хришћанском смислу. Цар је видео светлосни крст на небу, тј симбол хришћанске победе над смрћу, што је био његов директни позив од Бога у Цркву. Пагански извори говоре индиректно о овом чудесном догађају не именујући божанство. Међутим, иако индиректно битно је нагласити да и ови извори на свој начин сведоче о несвакидашњем догађају пред Милвикијску битку (27. октобар 312. године).

Двојаки карактер историјских извора давали су и могућност њиховог двојаког тумачења. Нарочито, од времена просветитељства и установљавања критеријума рационално-критичке историјске школе, дошло је и до наглашености разлике у приступу изучавања извора и, следствено томе, до дијаметрално различитих добијених резултата. За историчаре просветитељства Константин никада и није био хришћанин. За разлику од њих, Православна црква поштује цара Константина, не тек као обичног хришћанина већ као равноапостолног светитеља. Судајући према добијеним резултатима јасно је да у Константиновом случају имамо сукоб између две историјске логике – Историје Цркве и историјске рационално-критичке школе. Историјска критичка мисао захтевала је потпуну „демитолигизацију“ историјских чињеница, где се хришћанско тумачење истог догађаја одбацује као ненаучно или просто као мит. На тај начин се и по питању Константинове визије и његовог хришћанског убеђења поново поставља стара Бултманова проблематика демитолигизације где између „Константина вере“ и „научног историјског Константина“ постоји велика разлика.

За историчара Цркве од суштинске је важности реалност неког историјског догађаја, у овом случају реалност Константинове визије. Ово изузетно важи за православне хришћане који поштују цара Константина као светитеља, јер тек на основу конкретног историјског догађаја и хришћанског искуства истог догађаја могуће је између њих успоставити поверење - постојану веру. На основу анализе свих историјских извора, и поред њихових извесних разлика у опису необичне појаве пред Милвикијску битку, закључили смо да су и хришћански и пагански извори сагласни у смислу описа реалног историјског догађаја. Хипотезе историчара о томе да ли је овај феномен изазван природним или натприродним фактором нису од суштинског значаја. Према изворима, дакле, цар је имао реалну визију, а не привид. Такође, треба нагласити да начин прослављања светог цара Константина у Православној цркви има заснованост на историјској реалности. Константинова визија како је приказана у његовој Служби и описана у хришћанским изворима, као и у хришћански протумаченим паганским изворима, могу се довести у сагласност.